

GAVRIL SCRIDON

Pagini despre
COȘBUC

Ediție îngrijită de
IOAN PINTEA

Cluj-Napoca, 2022

Notă asupra ediției (de Ioan Pintea)	5
Pagini despre Coșbuc.	
Contribuții la cunoașterea vieții și operei poetului	7
În loc de Cuvânt înainte	9
George Coșbuc – 90 de ani de la nașterea poetului	11
Cercetări	27
Manuscrisele lui Coșbuc	27
Cea dintâi „școală literară” a lui Coșbuc	41
Coșbuc la Sibiu	48
Coșbuc și Dante. În lumina unui document inedit	61
Coșbuc și problemele limbii	77
Însemnări	147
Revenire la o rectificare	147
Un moment tragic din viața lui George Coșbuc	151
Anexe	163
Proiect de album documentar „George Coșbuc”	163
Statutele societății „Virtus Romana Rediviva” din Năsăud, 1878	169
Notă	174
George Coșbuc și pământul natal	175
George Coșbuc în locurile anilor de ucenicie	193
Rădăcini	195
Din copilărie	197
La Năsăud – începuturi	202

Zborul de la cuib.....	221
Îndepărtări, nostalgii, cu gândul la locurile natale.....	230
Reveniri târzii	242
Non omnis moriar	253
Opera lui George Coșbuc	267

90 de ani de la nașterea poetului

La 3 octombrie 1956 s-au împlinit 90 de ani de la nașterea lui George Coșbuc. E un moment care ne cere cu stăruință să ne oprim puțin, să ne întoarcem cu anii înapoi și să stăm la stat de taină cu oameni și fapte care coboară în alt veac. Cu toată graba cu care trecem prin viață, avem datoria morală să cinstim memoria aceluia care, prin viața și opera lor, au fost cântăreții acestui pământ străbun și ai oamenilor care trudesec pe el. Prin noi trecutul se leagă de cele viitoare vremuri și existăm așa repetându-ne și crescând generații după generații. Și de la o generație la alta trebuie să transmitem acele lucrări care înobilează pe om, care ajută la continua lui ridicare, ca pe o ștafetă a progresului și a libertății, a științei și a culturii.

Cu acestea în gând ne apropiem de poetul pe care-l aniversăm.

Al optulea născut din cei nouă copii ai preotului Sebastian Coșbuc din Hordou învață mai întâi buchile în Salva, apoi în satul natal și la Telciu. Învățătura de bază o primește însă Georgică a popii la școlile din Năsăud între anii 1876-1884. Nici casa în care a locuit, nici clădirea vechiului gimnaziu din Năsăud nu mai există. Aproape toți colegii de școală și de cvartir ai lui Coșbuc erau băieți de țărani care, în vacanțe, lucrau din greu alături de părinții lor, iar în timpul anului școlar studiau cu râvnă la gimnaziul năsăudean. Acești modești candidați la știință și înțelepciune trăiau foarte simplu. Cei care locuiau împreună cu poetul, ca de altfel și în alte cvartire, mâncau împreună aceeași mâncare pe care și-o pregăteau ei înșiși, cu schimbul, pe rând; fiecare din cei vreo 12 colegi de cvartir ai lui

Coșbuc făcea pe bucătarul. Unii dintre „bucătari” se specializaseră în anumite feluri de mâncări, de altfel destul de simple și rustice: unul era meșter neîntrecut la pregătirea mămăligii, altul la a tocanei de oaie și altele. Poetul, căruia tovarășii de viață îi recunoscuseră înclinațiile literare, era scutit de bucătărie.

Proviziile necesare, trimise fiecăruia de părinții săi, joia, când era zi de târg, constau din: făină de mămăligă, pâine de mălai, un fedeleș de lapte acru de oi, o legătură de brânză, slănină, ouă și cartofi. Din când în când, la zile de sărbătoare, școlarii primeau de acasă și câte o pâine de grâu. Acest fel de viață s-a păstrat la Năsăud până în zilele noastre și majoritatea celor care am trecut pe acolo ne-am bucătărit ca și pe vremea lui Coșbuc de-a lungul a opt ani de școală.

Un coleg de școală de al lui Coșbuc, Leon Scridon, ne povestește că poetul „era puțin comunicativ, citea încontinuu poezii, nuvele, povești, istorioare, nu-l interesa ce se întâmpla în jurul lui, era adâncit în cărți, de multe ori uita să meargă la prelegeri.

Nu a fost carte din biblioteca societății de lectură, care să nu fi fost citită de Coșbuc. Împrumuta cărți de la profesori, așa încât multe opere de valoare de ale scriitorilor noștri au fost citite de Coșbuc. În vacanțe a citit acasă *Cronica lui Șincai*, pe care o avea tatăl său în bibliotecă”.

Alături de literatura română a citit pe Heine, pe Lenau, Rückert, Kosegarten și pe Petőfi. Același coleg ne spune că „seara când se culca, pe scaun lângă pat George Coșbuc își punea o lumânare, chibrite, un creion și bucăți de hârtie, se acoperea pe cap, fie vara fie iarna, închidea ochii, medita, gândea. Când prindea o idee bună, aprindea lumânarea și o scria pe o bucată de hârtie: aceasta o făcea și de zece ori pe noapte. Diminețile revizua toate hârtiile scrise, pe care găsea idei bune, potrivite, le păstra, celelalte le rupea: astfel muncea George ca elev la plăsmuirile sale”.

Era, pe vremea aceea, un frumos obicei la gimnaziul din Năsăud. Profesorul de limba română dădea, din când în când elevilor, ca temă de casă, compunerea de poezii originale. Coșbuc nu odată compunea poezii și pentru colegii săi de cvartir. Aceștia se așezau în jurul unei mese lungi, poetul dicta prima strofă unui coleg dintr-o anumită poezie, strofa întâi altui coleg din altă poezie și așa mai departe ajungea din nou la primul căruia-i dicta strofa a doua din poezia lui, celui de al doilea strofa a doua din cea de a doua poezie, până când termina de dictat șase-șapte poezii diferite. Pentru fiecare poezie, poetul nou făcut plătea „maestrului” o halbă de bere.

Pentru viitorul poet cei 9 ani petrecuți la școlile din Năsăud au însemnat deschiderea porților largi spre drumul glorios de mai târziu. Încă din școala primară, Coșbuc era foarte tare la limba română. La liceu, profesorii săi, apreciindu-i talentul, i-au creat condiții optime pentru dezvoltare, scutindu-l de științele exacte, mai ales de matematici, care nu-i plăceau tânărului poet.

Școala poetică a lui Coșbuc, cenaclul în care a debutat, care l-a descoperit și îndrumat în primii săi pași spre Parnas, a fost societatea literară „Virtus Romana Rediviva” a elevilor gimnaziului din Năsăud. Deși a pășit cu timiditate în ședințele societății, a ajuns în scurtă vreme cel mai activ membru și apoi președintele ei. După trecerea examenului de bacalaureat, contrar voinței părinților săi care doreau să-l facă preot, poetul coboară din munți la Cluj pentru a se adăpa cu știința de carte la templul pe care Zeița Minerva îl avea în vechea cetate. Un bun prieten al său, cărturarul Virgil Șotropa, povestește următoarele despre felul cum trăia Coșbuc la Cluj: „de câte ori cutreeram periferia orașului, sau urcam dealul Feleacului, discutând și glumind: iar dacă îi apuca vreun dor și jale mă ruga să ne întoarcem acasă, să-i cânt vreo doină someșană”. La început tânărul a locuit într-un fâgădău, unde au închiriat o chilie

LIBRIS | We know books
cu 10 florini, 3 inși. Unde va fi locuit mai târziu nu se știe. Probabil în vreo căsuță modestă în locul căruia se înalță acum un bloc modern. Nici clădirea veche a universității clujene nu mai există demult. Poetul a văzut mai târziu, noua clădire.

Cultura literară și-o adâncește Coșbuc ca student. Aici cunoaște pe Schiller și pe Goethe. Mai ales în timpul iernii stătea ore și zile întregi la biblioteca universității și citea cărți și reviste literare fie după indicațiile profesorului său de literatură, Grigore Silași, fie după înclinațiile sale de poet. Din timpul șederii sale la Cluj începe cunoștința cu *Divina Comedie* a lui Dante, cunoștință care devine apoi pasiunea maturității sale. Din 1886 până în 1918, 32 ani Dante l-a subjugat cu desăvârșire. Traducerea Divinei Comedii, miile de fișe de studii și comentarii aflate la Academie, ne-o vedesc pe deplin.

Coșbuc nu se simțea prea bine la Cluj. Scrisorile către părinți și cele trimise lui Slavici ne arată că necazul cel mare era de natură pecuniară. Pare-se însă că dorul de locurile și oamenii din mijlocul cărora s-a desprins era mai mare decât lipsurile materiale. „Nu odată, povestește tot Șotropa, se întâmpla că dispărea fără de nici o vorbă și nu-l vedeam săptămâni întregi la Cluj. Când îl cuprindea nostalgia nu era în stare nimic să-l rețină: pleca spre munți la Hordoul său și la bătrânii săi părinți”.

Dorului de meleagurile copilăriei și lipsurilor materiale mai ales „în cele 29 zile din urmă ale lunii” li se adăugă boala care-l obligă, pe la începutul anului școlar 1886, să părăsească universitatea. Tânărul poet se întoarce acasă, rătăcește un timp pe la rudeni prin alte sate și apoi pleacă la Sibiu, în august 1887. Aici talentul lui se impune în urma unei activități prodigioase și faima sa trece Carpații. Atras de promisiuni și crezând într-o țară liberă, în toamna anului 1889 Coșbuc pleacă la București unde stă până la moartea sa pretimpurie, petrecută la 9 mai 1918.

LIBRIS | We know books

La București nu s-a simțit și nici nu putea să se simtă prea bine. Țara era numai formal liberă, cultura românească purta pecetea cosmopolitismului, clasele de sus disprețuiau limba și cultura valahă. Rupt de Ardealul său drag, al cărui chip și oameni i-a purtat în inima sa mare cu o credință neclintită, departe de lumea satelor de unde și-a luat zborul, dorindu-și cu patimă părinții bătrâni din Hordoul copilăriei sale, Coșbuc se simte tot mai străin în capitală. În zgomotul bulevardelor citadelei, în lumea pestriță de oameni care urmăreau numai banul și câștigul fără muncă, Coșbuc se simte din zi în zi tot mai străin. A adus însă cu el din valea Someșului Mare și a Sălăuței amintiri scumpe din copilărie, chipul dorit al părinților săi la care nu se putea întoarce, oamenii și natura acestui frumos colț de țară care e Valea Rodnei și regiunea de basm și încântare a Sibiului. Ca un vrăjitor a adunat toată comoara de frumuseți pe care a dus-o cu sine, a șlefuit-o cu mare artă și a adunat-o ca într-un ghioc vrăjit în *Balade și idile*, a tors-o în *Fire de tort* și în celelalte neîntrecute colecții de artă poetică care au întinerit inima bolnavă a literaturii noastre de la sfârșitul veacului trecut.

Din Bucureștii prăbușirilor și ai compromisurilor de orice natură, imaginația sa rătăcea cu plăcere, ca într-un refugiu de legendă și basm, spre satul unde

*În vaduri ape repezi curg
Și vuet dau în cale,
Iar plopi în umedul amurg
Doinesc eterna jale.*

acolo vede „căscioara cu strașină de brad” și aude

*...Târziu prin noapte, pâraiele ce cad
Cu vuet de pe dealuri și-ntinsele păduri
În cor își cântă doina, cu zeci de mii de guri.*

Poetul își amintește de mama lui care l-a dezmiardat

*De drag, o dragă mamă, mă afli și mă pierzi
Din ochi, îmi iei o mână și-n mâna ta o strângi
Și-mi faci cu dânsa cruce pe piept, și parcă plângi.
Iar azi, tu plângi într-una... Ori poate-așa cred eu,
Căci azi tu-mi ești departe, și tu și Dumnezeu!*

Natura și oamenii patriei noastre i-a purtat în suflet Coșbuc cu credință ca pe un talisman sfânt și le-a făcut loc de cinste în opera sa. Hordoul este locul unde se întâlnesc toate dorurile poetului, întreaga lui copilărie alături de copiii oierilor și ai plugarilor săraci de acolo. Ca pe o peliculă de cinematograf se desfășoară chipuri dragi din alte vremuri. De sus din zarea culmii se vede

*Satu-n vale pe-a colină
Mic și vesel: colo-n fund
Uite-l verde și rotund
Nucul din grădină!*

*Iar, pe sub colină, râul
Curge-încins pe lângă ea,
Tocmai cum pe draga mea
O încinge brâul.*

*Și zburdalnic de pe coaste,
Gureșe pâraie cad;
Plopii stau pe mal, la vad,
Ca soldații-n oaste.*

*Plopii! mă cunosc ei bine.
De copil! . . acum șoptesc,
Dau din cap și lung privesc,
Buimăcit spre mine.*

LBRIS

We know
books

În cadrul acestei naturi fermecătoare pelicula poetică înregistrează aspecte ale vieții de la țară:

*Pe sub marginea pădurii
Boii pasc pe lângă car...
Din pădure geme rar
Zgomotul securii...*

*Văd în zori, cum merg s-adune
Mure fetele: doinesc,
Râd pe drum și hohotesc
Ca nește nebune.*

.....

*E duminică. Din vale
Se ivesc răzleți flăcăi,
Toți își fac pe-ascuns din văi
Către codri cale.*

*Sus senin și jos verdeață!
Ce cuminte-i să trăiești,
Când ți-e dat să stăpânești
Numai o viață!*

Cine a fost în satul lui Coșbuc va recunoaște ușor obiectul acestor calde evocări.

Acestea au fost oarecând, într-o copilărie îndepărtată:

*Mai demult... ah, toate-acestea
Mai demult s-au întâmplat –
Să nu-ntrebi ce-a mai urmat
Că s-a-nchis povestea!*

Satul nostru e zugrăvit de Coșbuc cu toate frământările, cu toate bucuriile și durerile lui. Cine n-a citit și cui nu i-au rămas în minte și în inimă poeziile: *Noapte de vară*, *Nunta Zamfirei*, *Moartea lui Fulger*, *La oglindă*, *Pe lângă boi*, *Numai una*, *Dușmancele*, *Nu te-ai priceput*, *Dragoste învrăjbită*, *Cântecul fusului*, *Fata morarului* și altele care mărturisesc dragostea de viață, de om și de natură și căreia nici-un poet nu i-a închinat vreodată un imn mai înălțător decât acesta:

*Cât de frumoasă te-ai gătit,
 Naturo, tu! Ca o virgină
 Cu umblet drag, cu chip iubit!
 Aș vrea să plâng de fericit,
 Că simt suflarea ta divină,
 Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
                   Mi-e inima de lacrimi plină,
 Că-n ea s-au îngropat mereu
 Ai mei, și-o să mă-îngrop și eu!
 O mare e, dar mare lină –
 Natură, in mormântul meu,
 E totul cald, că e lumină!*

Cine-a cântat mai frumos decât Coșbuc nu numai natura patriei noastre ci și frumusețea sentimentelor cinstite, curate ale oamenilor din popor. Dragostea e un sentiment curat și biruie piedicile întemeiate uneori pe avere. Poeziile de dragoste ale lui Coșbuc exprimă cu o finețe deosebită frumusețea și puritatea sufletească a oamenilor satelor noastre. Dragostea apare ca un fior necunoscut în inima fetei care-și admiră chipul *La oglindă*. Rămasă singură acasă, fata se gândește că mamă-sa-i dă doar

LBDIS

...Învățătura

We know
books

*Cum se țese-o pânzătură,
Nu cum stau cei dragi de vorbă
Gură-n gură.*

În ea se naște o dulce și nevinovată revoltă. De ce să nu știe și ea ce-i dragostea?

*N-am să Țes doar viața-ntreagă!
Las' să văd și cum se leagă
Dragostea – dar știu eu bine!
Din frumos ce-l placi ea vine –
Hai, mă prind feciorii dragă
Și pe mine!*

Acest sentiment, după ce s-a legat de un flăcău, crește treptat în poezia *Pe lângă boi*, ajunge la frământări adânci, complexe, răscolitoare în *Dragostea învrăjbită*, în *Dușmancele*, sau a tulburări tragice ca în *Fata morarului*.

Și dragostea flăcăului este exprimată cu aceeași măiestrie în poeziile *Numai una*, *Politică*, *Recrutul*. Flăcăul e în stare să facă lucruri mari pentru iubita lui, la care nu renunță cu toate intrigile ce se Țes de către „Oameni răi din lumea rea”, care-i „Tot închid cărarea”. El se întrebă, pe bună dreptate:

*Ori este om, de sila cui
Să-mi placă tot ce-i place lui?
Așa om nici vlădica nu-i
Și nu-i nici împăratul!
Să-mi cânte lumea câte vrea!
Mi-e dragă una și-i a mea:
Decât să mă dezbar de ea
Mai bine-aprind tot satul!*

În general în poeziile de dragoste ale lui Coșbuc, fata are mai multă inițiativă decât flăcăul. Tipică este, din acest punct de vedere, *Nu te-ai priceput!*, un adevărat rechizitoriu la adresa flăcăului îndrăgostit dar timid, rușinos, sfios, care n-a fost mai îndrăzneț cu fata care-l iubea și care, plină de necaz, după ce i-a umblat în cale zile lungi ca să se împrietenească cu el, îi spune:

*Tu să fi-nceput iubitul,
Că-i făceam eu isprăvitul –
Tu cu pâinea și cuțitul
Mori flămând, nepriceput!*

Dragostea e ca și hrana, ca pâinea de toate zilele, un aliment necesar pentru inimă și trup, din care trebuie să mănânci la vreme. Idilele lui Coșbuc zugrăvesc cu o măiestrie unică în literatura noastră cele mai subtile stări sufletești ale îndrăgostiților. Cine n-a citit oare *Cântecul fusului*, *Rea de plată*, *Calul dracului*, *Subțirica din vecini*, *Seara*, *La pârau*, ca să nu înșirăm decât câteva poezii din colierul de perle în care bat inimile sănătoase ale tinerilor de la țară, ca într-o lume de vrajă și încântare. Eroii îndrăgostiți din poeziile lui Coșbuc își permit însă momente de visare și de dragoste numai în timpul liber, după muncă. Ei nu trăiesc numai pentru a avea întâlniri; grija lor principală este pâinea zilnică, necazurile și truda legate de câștigarea ei. Îndrăgostiții lui Coșbuc nu sunt niște visători romantici, ci oameni simpli din popor.

Încă din copilărie, de când seară de seară mama sa și dascălul Tănăsucă îi spuneau povești, Coșbuc îndrăgește credința orală populară. Într-o poezie scrisă la 20 de ani, poetul ne povestește cum:

*Seara, când e lungă noaptea, s-adun finii și cumetrii,
Și-apoi povestesc de-a dragul, stând pe lavițele vetrii,
Despre crai cu stemă-n frunte, despre lei și paralei...*